

Heimwee naar de Filmwijk

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

1998-2000

Heimwee naar de Filmwijk

Inhoud

Voorfilm 5
Feiten en cijfers 6

Interviews

- Als je je wijk binnenrijdt, dan ben je thuis – Hans Laumanns 10
- De uitvinding van het wiel – Bep Voortman 12
- De ruimte die zich opent en sluit – André Oosterhuis 14
- Bijzondere materialen, originele plattegronden – Nel Huttenga 18
- Ik ben apetrots; iedereen wil hier wel wonen – Annelot Wartna 22
- De culturele kracht en pracht van de Filmwijk – Henk van den Einden 26
- Wat staan hier weinig 'te koop'-borden! – Wim van der Veldt 30
- Het kon toch maar mooi weer in Almere – Johanna Haanstra 34
- Ik wil de stad kunnen horen, kunnen ruiken – Mirjam Hoogland 38
- Dit is mijn wijk, ook al woon ik hier niet – Desirée Cleuren 42
- Je kunt een stad niet opbouwen uit louter parels – Frank Kramer 46
- Zo gevarieerd – en toch een eenheid – Jaap Huisman 50
- De Filmwijk als Concertgebouwbuurt – Arnold Reijndorp 54

Literatuur 56
Fotobijschriften 56
Aftiteling 56

Voorfilm

Aanleiding voor deze publicatie is het vertrek bij Stadsarchief Almere van een gewaardeerd medewerker: Cynthia van Duijl. Na bijna 25 dienst-jaren bij de Gemeente Almere gaat ze met pensioen. Cynthia spreekt regelmatig over de Filmwijk, met name het NWR/BouwRAI-gedeelte. Ze woonde er zelf een tijd en verhuisde toen om een aantal praktische redenen naar Parkwijk. De heimwee bleef. In Cynthia's herinnering nam de Filmwijk bijna mythische proporties aan. Dáár was pas sociale cohesie, dáár woonden echt creatieve mensen, dáár gebeurde het. Voor ons, haar collega's, uitgangspunt voor een klein onderzoek. Want: Cynthia is niet de enige bij wie de gedachte leeft dat de Filmwijk beter is dan de rest van Almere. Wat is er toch met die wijk? Is het er werkelijk zo anders? In welk opzicht? Hoe komt dat dan? En kunnen we er iets van leren voor de toekomst?

Brenda Scholten vroeg het de stedenbouwkundigen, de huisarts, de BouwRAI-medewerkster, bewoners en vele andere terzakekundigen, elk vanuit hun eigen invalshoek. Zo ontstond een caleidoscopisch portret van de Filmwijk. Met, zo concludeert stadssocioloog Arnold Reijndorp in de afsluitende bijdrage, de typische karaktertrekken van suburbane stedelijkheid.

Ellis Kreuwels
Marie Baarspul

Stadsarchief Almere, 2008

Feiten en cijfers

‘Een historisch moment was de fröbelactie waarmee het stedenbouwkundig plan ontstond. Boven in ons trappenhuis wist ik een plek die toen door niemand gebruikt werd. Stoelen en tafels erin, en de muren werden behangen met kopieën van de zesendertig plannen. Bep Voortman had een ondergrond gemaakt met daarop de randen van het gebied plus, wat later de Hollywoodlaan zou worden, een straat in de vorm van een halve cirkel die als kapstok zou dienen voor de invulling. Het plan ontstond daarop als vanzelf. Elke inzending dicteerde zijn eigen plaats in het geheel door bijvoorbeeld gewenste bezonning of, zoals het geval van de flatgebouwen, het uitzicht. Wij plakten en knipten. En, nadat het eerste plan te duur bleek, werd er opnieuw geplakt en geknipt. Vervolgens werden de deelnemers geconfronteerd met het resultaat, en een heel overlegcircus werd opgetuigd. Er was flink gesnoeid, maar hoeveel reductie kon elk plan hebben totdat het concept nog juist herkenbaar was? Als deelnemers ongelukkig waren met de hen toegewezen plek, werden ze per twee of drie apart gezet om er in overleg uit te komen: in workshops ontstond het definitieve plan, lange warme middagen die niet eerder ophielden voordat er witte rook uit de schoorsteen kwam. Het jaar daarop zagen we, vanuit onze koffiehoeke op de vierde verdieping, langzaam de bouw op gang komen, als een grote grommende machine...’

Brans Stassen, ‘Stedenbouw als collage’, in: *Bedacht en gebouwd. 25 Jaar Almere Stad*, Brans Stassen/Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Gemeente Almere 2001, p. 48

De Filmwijk maakt deel uit van het stadsdeel Almere Stad Oost en strekt zich uit van de Buster Keatonstraat in het noorden tot de Hal Roachstraat in het zuiden. In het westen vormen het Weerwater en het Lumièrepark de grens, in het oosten het Laterna Magikapark.

Nummer één In het rijtje populaire Almeerse wijken uit het Woningmarktonderzoek 2006 en de Stadsdeelanalyse 2007 staat de Filmwijk op nummer één. Onder de bijna 11.000 inwoners zijn aardig wat koopkrachtige tweeverdieners en de wijk is gemiddeld iets welvarender dan de rest van Almere. Als pluspunten noemen de Filmwijkbewoners de ligging van hun wijk dicht bij het centrum, de kwaliteit van de woningen en de beperkte verkeersoverlast. Zwakke punten zijn er ook: zo is er gebrek aan parkeerruimte, winkel- en hondenuitlaatvoorzieningen en pinautomaten. Van zwerfvuil en hondenpoep is er daarentegen teveel.

Oordeel In vergelijking met de vorige stadsdeelanalyse in 2001 zijn deze laatste, negatieve, aspecten in de Filmwijk toegenomen, terwijl de sociale participatie en de omgang tussen verschillende culturen afnamen. Toch is het oordeel van de Filmwijkbewoners ten aanzien van de sociale cohesie nog altijd positiever dan dat van de gemiddelde Almeerder. De betrokkenheid bij de buurt is relatief groot, er is sociale controle en bewoners maken regelmatig een praatje met de burens of op straat. Alleen Parkwijk scoort op deze punten hoger: daar is ten opzichte van 2001 een stijging merkbaar, die deze wijk eveneens boven het Almeerse gemiddelde uittilt.

Eerste fase Wanneer je Almeeders enthousiast hoort vertellen over ‘De Filmwijk’ gaat het steevast over de Filmwijk-Noord en meer specifiek over de allereerste fase: de ‘BouwRAI’ uit 1992. De wijkdelen die later tot stand kwamen – de Komiekenbuurt, de villabuurt en het gebied tussen de busbaan en de Veluwedreef – vallen een beetje buiten het verhaal. In tegenstelling tot het BouwRAI-gedeelte zijn ze rechttoe-rechtaan gebouwd en het stratenplan is weinig opzienbarend.

Buitenexpositie Begin jaren 90 bestond Almere Stad uit Stedenwijk, Waterwijk, Kruidenwijk, Staatsliedenwijk en Muziekwijk. De Filmwijk zou de zesde wijk worden en tevens het eerste, meest noordwestelijke part

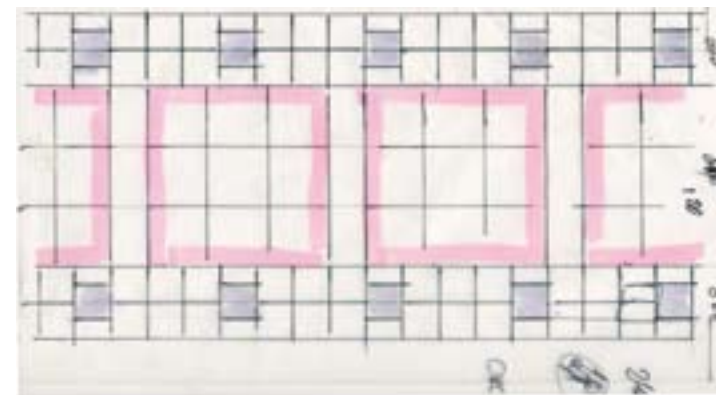
‘Wist je dat de Filmwijk elders in de stad bekend staat als een kakkersbuurt?’

Johan van der Woude in ‘De Klusjesman’, *De Filmwijkkrant* 27 (april 1999), p. 17.

‘Veel mensen weten het niet, maar de paden achter de woningen langs variëren grotendeels in breedte en lopen ver door zonder een onderbreking halverwege. Ons idee was dat dit veilig spelen mogelijk zou maken en veel contacten zou leggen tussen buurtbewoners. Het politiekeurmerk staat dit helaas niet meer toe.’

‘Er is in de BouwRAI Filmwijk verder veel aandacht besteed aan spelaanleidingen. Dat zijn voorzieningen die kinderspel ontlocken zonder dat ze daar nadrukkelijk voor bedoeld zijn: randen, paaltjes, tegelpatronen. Het film-lint in de trottoirs is daar een goed voorbeeld van.’

Landschapsarchitect Reinier Nijland in ‘De peetvaders van de Filmwijk’, *De Filmwijkkrant* 43 (juni 2002), pp. 14-15.

van het nieuwe stadsdeel Almere Stad Oost (later aangevuld met Parkwijk, Verzetsliedenwijk, Danswijk en Tussen de Vaarten).

In navolging van Muziekwijk (1990) zou de basis van de Filmwijk worden gevormd door een buitenexpositie van woningen: de NWR/BouwRAI. Net als de eerste, succesvolle, editie was de BouwRAI 1992 gekoppeld aan de gelijknamige vakbeurs in Amsterdam. En ook nu had stedenbouwkundige Hans Laumanns de leiding over het project.

Grensverleggend De tweede BouwRAI moest grensverleggend zijn, met ‘toekomstgerichte plannen, waarbij bruikbaarheid, degelijkheid en schoonheid hand in hand gaan.’ Uitgangspunt was de vraag: hoe dient de woningbouw van de komende tien jaar eruit te zien? De vele vaststaande normen en opvattingen in de woningbouwsector gingen op de schop. Het was tijd voor een fundamentele discussie over kwaliteit, als gevolg van veranderende eisen aan de woonomgeving. Om er een aantal te noemen: huishoudens krimpen, het woonoppervlak neemt toe, ouderen wonen langer thuis, jongeren wonen eerder zelfstandig, de sociale binding met de buurt neemt af en de consument annex opdrachtgever krijgt meer invloed ten koste van de architect nu catalogusbouw mogelijk is.

Toekomst Deelnemende architecten en projectontwikkelaars dienden met deze ontwikkelingen rekening te houden bij het doordenken van de woningen van de toekomst. Centraal in de opdracht stond verder de verbetering van kwaliteit van het leefmilieu, op het gebied van natuur én cultuur. De 36 ingezonden ontwerpen stelden gerelateerde thema’s aan de orde, zoals flexibiliteit van woning en bouwblok, milieubeleid, duurzaamheid en energiebesparing, technische innovaties van deelsystemen en bouwproducten en optimalisering van de prijs-kwaliteitverhouding.

Omgekeerde wereld Uit deze ontwerpen stelden de begeleiders van de BouwRAI, onder wie Hans Laumanns, Bep Voortman, Reinier Nijland en Brans Stassen, een stedenbouwkundig verkavelingsplan samen. Dit was een aanpak die haaks stond op de gebruikelijke werkwijze – tevens gehanteerd bij de eerste BouwRAI in 1990 – waarbij de woningen worden ingepast in een bestaande stedenbouwkundige structuur.

'De straten in Zuid zijn weinig speels. In verhouding met de BouwRAI zijn er weinig groenplekken. Het is afgeraffeld. Misschien komt het door het gerucht dat ik eens opving, dat het eigenlijk het Olympisch Dorp had moeten worden als Amsterdam de Olympische Spelen toentertijd had gekregen.'

Architect Oebele Hoekstra in 'Je kijkt naar de shit van een ander', *De Filmwijkkrant* 47 (april 2003), p. 19.

'Door deze experimentele huizen zagen niet-Almeeders ook in dat hier variatie mogelijk was. Er kwamen toen bewoners die anders waarschijnlijk niet voor Almere hadden gekozen. Eerst was het geen alternatief, nu ineens wel. Een heel belangrijke doorbraak.'

Voormalig PvdA-wethouder Arie Willem Bijl in

'Wethouder wil weten wat de wijk wenst',

De Filmwijkkrant 8

De rest van de Filmwijk

Direct ten zuiden van de NWR/BouwRAI 1992 ligt een buurtje met particuliere woningbouw, villa's en bungalows, dat uit hetzelfde jaar dateert. Ten noorden van de buitenexpositie verzezen in 1994 de lichtblauwe stadsvilla's langs de brede Cinemadreef. Tussen spoorlijn en busbaan kwam de Komiekenbuurt: een- en meergezinswoningen aan plantsoenen. Vanaf de tweede helft van 1994 startte de bouw van Filmwijk-Zuid, de tweede fase van de wijk. De strakke rasteropzet komt voort uit het plan dat architect Teun Koolhaas (TKA) tien jaar eerder ontwikkelde voor een Olympisch dorp – onderdeel van de Amsterdamse kandidaatstelling voor de Spelen van 1992.

Filmrolletje De uitvoering van de BouwRAI in Filmwijk-Noord begon in 1991. De eerste bewoners betrokken hun huis het jaar daarop. Ondanks de architectonische verscheidenheid vormt de Filmwijk-eerste fase een samenhangend geheel. Niet in de laatste plaats door de wiel-vormige opzet, die trouwens al snel werd geassocieerd met een filmspoel. Hoewel de vorm niet als zodanig was bedoeld, lag de samenhang met het thema in de straatnaamgeving – film – wel voor de hand. De straten in dit vroegste deel van de Filmwijk kregen de namen van filmacteurs uit de jaren 50. Langs de stoepranden van de halfronde Hollywoodlaan loopt in de bestrating een filmrolletje mee.

Wijkbinding Al vrij snel nadat de eerste bewoners van de BouwRAI hun intrek hadden genomen, richtte een aantal vrijwilligers de Filmwijk-krant op. Het blad ontwikkelde zich tot een professioneel wijkmagazine, waarin vijf keer per jaar alle karakteristieke Filmwijkzaken aan de orde komen. Op 10 juli 1999 organiseerde de krant met de wijkvereniging het Filmwijkfestival. In 2002 richtten Filmwijkbewoners in samenwerking met de gemeente de Stichting Platform Filmwijk op. Het Platform houdt zich bezig met het woon- en leefklimaat van de wijk en is een aanspreekpunt voor bewoners. Een dergelijk platform is overigens niet uniek in Almere: ook de Danswijk en Stedenwijk-Noord hebben er één. In tegenstelling tot Filmwijk-Zuid heeft de BouwRAI nooit een eigen buurthuis gekregen.

Bewonersinitiatieven De FilmwijkParade was in 2005 een succesvol eenmalig initiatief van Filmwijker Henk van den Einden, met het doel de betrokkenheid van bewoners bij hun buurt te versterken. Bezoekers konden in privéwoningen in de wijk culturele en culinaire evenementen meemaken. Nu, drie jaar later, is de stap gezet naar de oprichting van een Kunstkring Filmwijk. Het multiculturele Lumièreparkfestival is inmiddels toe aan een derde editie. Aan de wieg van dit festival stond een groepje enthousiaste Filmwijkbewoners, waaruit de huidige Stichting Multiculturele Organisatie Almere (SMOA) voortkwam.

Interviews

Als je je wijk binnenrijdt, dan ben je thuis

Een veldtocht tegen de saaiheid van uitbreidingswijken

Hans Laumanns

Hans Laumanns werkte tussen 1972 en 2001 als stedenbouwkundige in Almere. Hij was projectleider van de drie Almeerse buitenexposities: Muziekwijk (*Wonen in de jaren negentig*, 1990), Filmwijk (*Grensverleggend bouwen*, 1992) en Eilandenbuurt (*Gewild Wonen*, 2001). 'Mensen wonen waar ze zich thuisvoelen. Zo werkt het. Zo moet het.' Inmiddels geniet hij, dicht bij zee, van zijn pensioen. In de Filmwijk koestert Laumanns een aantal favoriete projecten, zoals de gele *Eigenzinnige eengezinswoningen*. 'Dat zijn eigenlijk rijtjeswoningen, maar ze worden buitengewoon door die serreachtige verbinding tussen de verdiepingen.' Ook noemt hij de 'briljant ingedeelde' binnenstraat van het Gezondheidscentrum.

Bij de inrichting van de ruimte draait alles om de gebruikers. Mensen zijn zich maar zelden bewust hoe ze beïnvloed worden door hun omgeving, maar in het onderbewuste komt dat altijd aan. Dat is de kern van mijn opvatting: als je kwaliteit presenteert, nemen mensen die kwaliteit onbewust over. Neem de NS. Op een bepaald moment heeft de NS de treinstellen een kwalitatieve facelift gegeven. Sindsdien wordt er minder vernield in de trein. Amsterdam maakt daarentegen een beetje een *shabby* indruk, omdat de openbare ruimte inferieur en dikwijls versleten is. Door bijvoorbeeld goede, duurzame materialen te gebruiken, dwing je respect voor de ruimte af bij mensen die die ruimte gebruiken. Die wisselwerking is de onderliggende filosofie geweest bij de inrichting van de buitenexpositie in de Filmwijk.

Collectief karakter Goede wijken hebben een betekenis, een karakter. Mensen wonen prettig, als dat karakter past bij hun eigen persoonlijkheid. Een goede wijk voelt als een woning. Als je je wijk binnenrijdt, dan ben je thuis. Dat gevoel: dit is mijn wijk. Mensen zeggen tegen mij: die Regenboogbuurt van u, daar zou ik nooit willen wonen. Dat is prima, die wijk past dus niet bij ze. In feite zullen bewoners zich met een goede wijk identificeren.

Veel nieuwbouwwijken missen een dergelijk collectief karakter. Daar wordt gewoon een mat met straten en huizen uitgerold, zonder enige eigenheid. Bewoners hebben niets met zo'n wijk en zorgen er ook niet voor. De Filmwijk is in dit opzicht geslaagd. Die wijk heeft samenhang. Dat zie je op straat, maar bewoners ervaren dat ook zo. Er is daar niet voor niets een actieve bewonersgroep ontstaan. De structuur, de materiaalkuize, die halfronde *allee* met die haag en die linden, dat alles levert een gevoel op van kwaliteit en grote samenhang. Je kunt zien dat mensen dat ervaren: ze gaan er niet mee knoeien.

Prima donna's Iedereen jammert altijd dat de bouw niet innovatief is, dus voor de buitenexpositie in de Muziekwijk had ik als thema bedacht: probeer flexibeler te bouwen en gebruik nieuwe materialen. De anderhalf jaar die we voor die expositie hadden was kort; we bedongen meteen dat we het in 1992 over mochten doen. Dan zouden we meer tijd hebben en konden we grootser uitpakken. De opvatting was dat we die volgende

keer meer aan *landscaping* moesten doen. Ik dacht: zo'n kans krijg je nooit meer! Er moest een nieuw thema komen. Architect Theo Bosch zei toen: laten we gewoon weer eens mooie, karakteristieke huizen gaan bouwen. En dat werd onze leidraad.

We wilden een exceptioneel gunstige locatie, met goede infrastructuur en op loopafstand van het centrum. Toen kwam het stedenbouwkundig geraamte. Dertig projecten op een kluit, als je niet oplet, wordt dat een kakofonie. Gemeentelijk stedenbouwkundige Bep Voortman kwam toen met die halve cirkel. Ik zag direct de kwaliteit van die vorm: bijna organisch, eenvoudig, maar zeer overtuigend. Die overduidelijke structuur blijft hangen in je hoofd. De vorm schept een sterke samenhang en creëert bovendien als vanzelf een centrum.

Je moet die vorm heel markant maken. Dat hebben we gedaan door het openbaar gebied aan de Hollywoodlaan te markeren met groen. Gras, hagen, bomen. Dat groen domineert het straatbeeld en dwingt de architectonische prima donna's tot enige bescheidenheid.

De Filmwijk is beslist een van de hoogtepunten uit mijn carrière. Ik moet toegeven: het heeft enorm veel energie gevergd de wijk te maken tot wat-'ie is. Zo kun je niet altijd werken. Je kunt niet alles laten schitteren in een stad. Maar wat er nu ligt is een monument om te blijven koesteren.

Surplus Ook het groenplan kwam voort uit de vorm. De halve cirkel met de radialen genereerde restruimten die te klein waren om te bebouwen. Zo zijn op vanzelfsprekende wijze de charmante groene hoekjes in de wijk ontstaan. Er bestaan normen voor hoeveel groen een wijk moet hebben. Maar dan is de vraag: hoe breng je dat aan? Alles in een grote wig? In de Filmwijk werden het allemaal plukjes: het groen dichtbij huis. Dat is duurder in het onderhoud, maar die plukjes geven een surplus aan de wijk. Bewoners ervaren hun wijk als gerieflijk, gestoffeerd. Het is inefficiënt, maar levert meer kwaliteit.

We hebben ook andere dure, maar goede ideeën kunnen uitvoeren, zoals die gebogen straat. Dat kon toen nog. Het vrije denken, de kracht van het idee stond centraal. Het was echt de hoge kunst van de stedenbouw. Zo werd er toen gewerkt: je kon een idee neerleggen en daar kreeg je iedereen achter. Dan komt er zoveel energie vrij; dat is de kracht

van het individu. Vergeet niet: het bouwen van de stad is mensenwerk. Het zijn mensen die bedenken wat er gebeurt.

Inmiddels is er een kentering opgetreden. Het management heeft de macht overgenomen en we zijn beland in een systeem van kosten-baten. Er is een hele procedurele systematiek ontstaan, waarbij de boekhouders het overnemen van de ideeënmakers. Maar die laatste moet je juist de ruimte geven. Nu wordt de betrokkenheid minder en is er nog maar weinig ruimte voor visionair denken. Efficiency is waar het om draait. Zo gaat er veel creatieve energie verloren en kom je alleen nog maar tot het gewone.

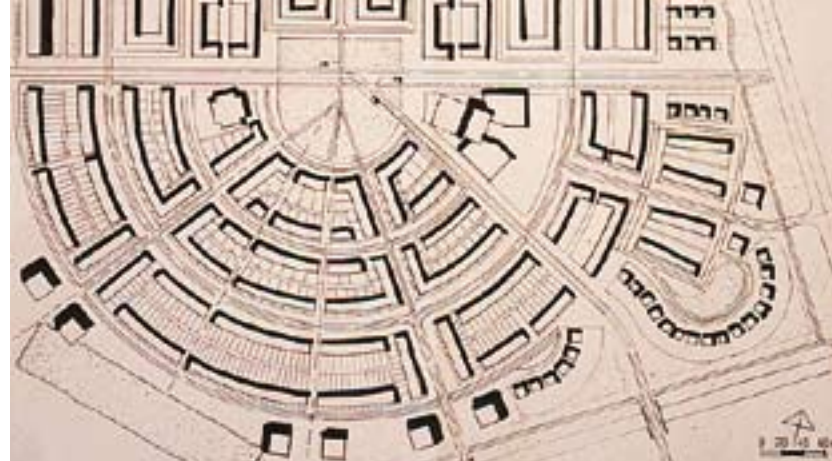
De toon gezet Bij de expositie in de Muziekwijk vroegen we ons af: waar blijft het experiment? En we begonnen een veldtocht tegen de saaiheid van de uitbreidingswijken, met hun uniforme blokken van tien huizen. Het zijn altijd conjunctuurkwesties: in de jaren tachtig kon niets. Alle toeters en bellen moesten er af. Er mocht niet eens een luifel boven de voordeur; stond je daar in de regen. Wat een treurnis.

De Filmwijk was het exemplaar dat het weer anders kon. Mooier, beter, interessanter. Het was een proeftuin, een inspiratiebron. Honderden mensen heb ik rondgeleid, als profeet, pleitbezorger van de vernieuwing. De buitenexpositie heeft zijn revenuen opgeleverd. Sindsdien wordt er anders gebouwd. Er zijn sindsdien ook architectonische 'fratsen' gebouwd. Huizen waarvan je zegt: wie wil daar nou wonen? Een wethouder zei ooit tegen me: geef mij maar een gewoon huis. Dan zeg ik: maar dan wel een móói gewoon huis.

De uitvinding van het wiel Een wijk als een vesting

Bep Voortman

Bep Voortman is vanaf het prille begin als stedenbouwkundig ontwerper betrokken bij Almere. Welke professional je ook spreekt over de Filmwijk, iedereen roemt hem om zijn basisontwerp van de wijk: het halve wiel met de spaken. 'Die cirkel was het eerste dat bij me opkwam. Alles viel op zijn plaats. Eigenlijk was het heel vanzelfsprekend en functioneel.' Voortmans persoonlijke voorkeur ligt bij het project *Woningen voor ouderen 'Première'*, vanwege het eigenzinnige ontwerp – met een intieme binnenhof die de radialen van het stedenbouwkundig plan volgt – dat gezamenlijk en privé op geslaagde wijze combineert. En dat alles zo dicht bij het hart van de wijk.

Er bestond al een structuurvisie, een kaart met het park, de busbanen, de latere Veluwedreef en Cinemadreef. Eén van de uitgangspunten van Almere is dat iedere bewoner op maximaal vijf minuten loopafstand van een bushalte moet wonen. De stad bestaat eigenlijk uit cirkels van vier- à vijfhonderd meter rondom bushaltes. We stonden over die structuurvisie gebogen en zochten naar een manier om de nieuwe wijken aan te koppelen bij de bestaande stad, als een scharnier. Toen dacht ik: waarom maken we die cirkel rond de bushalte niet eens visueel? De halte wordt dan het middelpunt van de wijk, een logisch centrum. Van Eyck, de architect van het Gezondheidscentrum, heeft nog een gebouwtje ontworpen voor in het Greta Garboplantsoen; een uitkijktoren, vanwaar je de halve cirkel kon overzien. Jammer dat daar geen geld meer voor was.

Iedereen snapt dat het duurder is om een gebogen gevel te metselen. Toch is er nauwelijks weerstand geweest tegen dit uitdagende stratenpatroon. Zo'n sterke vorm is bijna een voorwaarde om in de diversiteit toch samenhang aan te brengen, net als nu in het Homeruskwartier. Mensen vragen wel eens waarom we de halve bol niet andersom gelegd hebben. Maar dit vonden we logischer. Eigenlijk ligt de wijk als een vestingstadje met de rug naar het water. Besloten, veilig.

Grote vrijheid Bij de eerste buitenexpositie in de Muziekwijk was de architectuur ondergeschikt aan het stedenbouwkundig plan. Zo werk je meestal. Maar in de Filmwijk lag alles open. Niets stond vast. Geen stratenplan, geen materiaal, geen kleur. De architecten konden zich in volle vrijheid richten op grensverleggend bouwen. En wij op de openbare ruimte.

Het was heel bijzonder om te werken met die twee volstrekt zelfstandige trajecten. Een paar architecten staken pas in toen het stedenbouwkundig plan bekend was. Ook hield een enkele architect zijn poot stijf: 'ik ga geen jurk ontwerpen voor een vrouw die ik nog nooit heb gezien.' Maar de meesten stuurden projecten in die in grote vrijheid waren ontstaan. Het was toen aan ons om letterlijk te knippen, te plakken en te schuiven, tot het allemaal paste in het stratenpatroon.

Met de detaillering zijn we nog lang bezig geweest. Welke woningen plaats je waar? Waar hoog? Waar laag? Er was geen haast, maar er was wel tijdsdruk: in mei 1992 moest alles klaar zijn. Dat werkte positief. Je

moest snel beslissen en kon niet verzanden in eindeloze heroverwegingen.

Plekken met 'overmaat' wilden we openbaar maken. Niet altijd maar de tuinen met de achterkanten tegen elkaar aan of oprekken tot aan de achterpaden. Zo ontstonden tussen de Hollywoodlaan en de James Stewartstraat verrassende groene plekken en speelplaatsjes. Het was een keuze: maak de achterpaden ook eens interessant en doorbreek de sociale onveiligheid achter de huizen. Het is mooi als privé-tuinen op een natuurlijke manier overvloeien in beschutte, gemeenschappelijke ruimten.

Energie Projectleider Hans Laumanns heeft met zijn tomeloze energie, enthousiasme en contacten veel betekend voor de wijk. Hij kende iedereen. Als een van de peetvaders van Almere had hij het gezag en overwicht om ook grote architecten als Aldo van Eyck, Herman Hertzberger en Theo Bosch mee te krijgen. Die stonden aanvankelijk niet te trappelen om in een stad als Almere zoiets bijzonders neer te zetten. Sommige architecten stuurden meer ontwerpen in. En als die Laumanns bevelen, zoals de *Patiwoningen* aan de James Stewartstraat, schoven we ze nog ergens tussen.

Het was de bedoeling dat de experimenten bouwers, architecten en woningcorporaties zouden inspireren. Ik vraag me af of dat gewerkt heeft. Wat betreft de stedenbouw: die cirkel zie je maar zelden terug. De beslotenheid die de vorm oplevert, werkt ook niet overal. Het succes van de Filmwijk is die vorm, in combinatie met de afwisseling en het uitrustingsniveau van de wijk. Het helpt ook dat de wijk in zijn geheel gelijk-tijdig is opgeleverd. Dat zorgt voor gelijkmatigheid in het straatbeeld.

Ik heb echt genoten van dit project. Die vrije ambiance, de mogelijkheid om zo te werken. Die twee trajecten, architectuur en stedenbouw – en het samenvoegen daarvan. De energie die dat oplevert. Razend interessant. En dan blijkt het nog een succes te zijn ook. Dat streelt. Tijdens de BouwRAI heb ik honderden enthousiaste mensen rondgeleid – zoiets maak je als stedenbouwkundige nooit mee.

De ruimte die zich opent en sluit

Zo ga je elkaar weer ontmoeten

André Oosterhuis

André Oosterhuis van OK Architecten in Hoofddorp is de architect van *Wonen in een breder perspectief* aan de Orson Wellesstraat. 'Ik vraag me af: als ik nu door de wijk zou lopen, zou ik de projecten dan nog op dezelfde manier zien als toen?' Destijds had hij veel bewondering voor *Compositae*, opgetrokken uit baksteen en glas. 'Een compromisloos, sterk ontwerp, waarbij je eerst de harde buitenkant moet passeren om vervolgens in een zenachtige binnentuin uit te komen.'

Tijdsdruk. Dat is het eerste wat bij me opkomt. Slokker Vastgoedontwikkeling wilde woningen in een afwijkende maat neerzetten, maar kwam er met de aanvankelijk gekozen architecten niet uit. Eén à twee maanden voor alles zijn beslag moest krijgen, vroegen ze mij om het plan over te nemen. Ik heb toen in heel korte tijd het ontwerp gemaakt, op basis van de uitgangspunten die er toen lagen. Ook het stedenbouwkundig plan, dat halve wiel met die taartpunten, was inmiddels ontwikkeld. In tegenstelling tot de andere architecten kon ik me laten inspireren door dat plan.

Een van mijn uitgangspunten is 'Noodzaak maakt vindingrijk', een uitspraak van Plato. Die vlieger ging zeker op in de Filmwijk. Het stedenbouwkundig plan bood de mogelijkheid om woningen op ongebruikelijke manieren tegen elkaar aan te leggen. Die kans kreeg je nergens anders, dat vond men 'fout'. Maar dit soort fouten blijken niet zelden een bepaalde waarde te hebben. Dat maakt ze zo interessant. Tuinen op onverwachte plekken, andere functies dan je gewend bent aan de straatkant. We noemen dat een conflict, maar in dat conflict zit 'm nou net de uitdaging. Je kunt het een nadeel vinden dat het privé van een woning aan de openbare kant ligt. Maar daar zit een voordeel ingesloten: zo ga je elkaar weer ontmoeten. Je woont niet met de rug naar elkaar toe; je kunt niet om elkaar heen. Zeker in de tijd dat we steeds individualistischer worden, is dat bijzonder waardevol.'

Vierkant Ontwerpen in volledige vrijheid is ondoenlijk. Je hebt beperkingen nodig. Als die er niet zijn, dan zoek je ze op. Ik spreek altijd van noodzaak en nut, in plaats van andersom. Ik bedoel: noodzaak rechtvaardigt keuzes. Door je beperkingen te kiezen, creëer je de vrijheid waarbinnen je moet werken. Zonder die wrijving kom je niet tot een kwalitatief resultaat. De tijdsdruk was een duidelijke beperking, en de plattegrond. Slokker wilde woningen van 7.20 meter in het vierkant. Dat was toen heel bijzonder. Gewaagd, zelfs. Dat vierkant heb ik extreem consequent doorgevoerd. Die beperking legde ik mezelf op; daarbinnen moest het gebeuren. Niets is verzonnen vanaf de buitengevel, alles kwam van binnenuit. Zelfs de entree was vierkant, en aanvankelijk ook de toiletgroep. Die keuze leverde een enorme dynamiek én vrijheid in de plattegronden op. Helaas moesten we op het laatst toch concessies doen, zo gaat dat altijd in de bouwwereld. Zeker onder tijdsdruk doet het klassieke argument 'dat zijn we zo gewend' ineens opgeld.

Kwaliteit Almere is ongelofelijk moedig geweest om de buitenexpositie op deze schaal door te zetten. Het tijdsbeeld was zo compleet anders en de kosten waren hoog. De hele buitenexpositie heeft regelmatig aan een zijden draadje gehangen. Veel was te duur, veel moest anders. Ik ben blij dat ik de duurdere steen en de twintig centimeter verzonken kozijnen heb kunnen handhaven, die maken toch onderdeel uit van de kwaliteit van de woningen. Schoonheid en kwaliteit moet je verstoppen, anders wordt het onmiddellijk wegbezuinigd, denk ik wel eens.

We moesten flexibel bouwen, zodat woningen aan veranderende woonwensen aangepast konden worden. De begane grond van zo'n 50 vierkante meter hebben we daarom opzettelijk een grote opening naar buiten gegeven, omdat we verwachtten dat mensen aan die kant op den duur zouden willen uitbouwen. Ik hoor dat niemand dat op die manier gedaan heeft; dat beschouw ik als een opsteker. Veel heeft tegenwoordig maar een beperkte houdbaarheidsdatum. Blijkbaar heeft dit basisontwerp genoeg kwaliteit.

Omarming Projecten kunnen verschillende waarden hebben. Ze zijn bijvoorbeeld introvert, uitbundig of organisch en ga zo maar door. Het een spreekt je aan; het andere niet. Zelf werk ik bescheiden, ik houd niet van schreeuwende vormen, scheve gevels, tierelantijntjes. We hebben de neiging projecten met dezelfde waarden te ordenen. In Filmwijk-Noord staat alles juist door elkaar heen. Die verschillende identiteiten, dat is interessant. De schaal van de plukjes woningen is ook geslaagd: niet te massaal, ook niet te weinig. Zo kun je nog over elk project een verhaal vertellen. De waarde en de schaal tezamen bepalen de identiteit van ieder project.

De wijk als geheel ontleent haar sterke identiteit vooral aan de stedenbouwkundige ruimte, die zich opent en sluit. Succes heeft altijd vele vaders en moeders, maar dat stedenbouwkundige plan is het echte grensverleggende aan de wijk. De kracht die van die vondst uitgaat, is enorm.

Bijzondere materialen, originele plattegronden

Voor flexibel wonen moet je een flexibele geest hebben

Nel Huttenga

Nel Huttenga was in 1992 coördinator van de Woonmarkt en het Infocentrum van de gemeente Almere, een functie die zij ongeveer zeven jaar heeft vervuld. Ook was ze jarenlang 'lekenlid' van de welstandscommissie. Ze stond in de feesttent op het bouwterrein tijdens de buitenexpositie in 1992. 'Duizenden mensen kwamen, vanuit uit hele land. Er was nog veel keus; in ieder project stond wel iets te koop.' Het mooist vindt ze de orangerode woningen met de grote ronde ramen (*Herenhuizen*, Loof en Van Stigt Architecten) en de kleurrijke houten woningen van Sjoerd Soeters, *Modern arcopolisme*.

De Filmwijk was een fantastisch project om te promoten. Het was uitdagend, spannend, ongewoon. Het enthousiasme van de bedenkers van de wijk was zo aanstekelijk, dat pikte je zo op. We wilden het aan iedereen laten zien: kom eens kijken wat we nu gaan neerzetten! We waren echt trots hierbij betrokken te zijn.

Het heeft lang geduurd voor de wijk uitverkocht was, hoe bijzonder ook. Dat snap ik wel; er was zoveel keus in de hele stad. Een woning moet natuurlijk passen bij je woonwensen, maar het was in deze wijk niet puur kiezen voor het aantal slaapkamers. Je moest het ook durven. Huisje-dakje-tuintje, dat kon je overal krijgen. Maar al die vides, afwijkende plattegronden, felgekleurde gevels, pleisterwerk; niets was er 'gewoon'. Wie ging daar nou wonen?!

We kregen voor deze wijk een ander publiek over de Woonmarkt-vloer dan voor de rest van de stad. Het waren niet de standaardmensen. Kiezen voor deze wijk is tegen de stroom op durven roeien. Je valt hier alleen voor als je interesse of begrip hebt voor architectuur. De toekomstige bewoners waren artistiek, creatief, hadden een eigen bedrijfje of plannen daarvoor. Niet dat het allemaal kunstschilders waren, het was meer een kwestie van mentaliteit. Voor flexibel wonen moet je een flexibele geest hebben.

Jij moet zelf aanbellen De vroegste kopers kochten de woningen vanaf de plattegrond. Of soms zelfs alleen op basis van de filosofie achter een project. Dan adviseerde ik: ga nou eerst maar eens kijken, zie het ontstaan. Kijk dan of je er ter plekke nog steeds iets mee hebt. Want op papier is een plan altijd anders dan in het echt. Zeker met de hoge rente van die tijd – je moest veel investeren, dus je mocht best goed nadenken of je wel aan zo'n opvallend huis wilde beginnen.

Als mensen een huis kopen, denken ze allemaal van de hel in de hemel te komen. Het nieuwe huis is altijd heerlijk, maar dan begint het pas. Je moet nog ervaren hoe je buurt is en hoe je burens zijn. Hoe dat bevalt, ligt erg aan jezelf. Ik zeg altijd: er zal nooit iemand bij jou aanbellen; jij moet het altijd zelf doen. Zeker tegenwoordig: de meesten werken en zijn idioot druk. Kinderen, communicatiemiddelen, het kost allemaal tijd. Je moet extra je best doen om te investeren in contacten.

Opfrissen Het is duidelijk waarin de wijk uniek is. Het materiaalgebruik, tot aan de niet-standaard bestrating aan toe. De ontwerpen, en dan bedoel ik vooral de plattegronden. De hoge dichtheid van gerenommeerde architecten van wie je hier woningen ziet. Het bijzondere stedenbouwkundige plan: die prachtige gebogen gevellijn van de Hollywoodlaan, als een bak waar alles in zit; een laan die de wijk omarmt. Het groenplan. De fantastische ligging bij het centrum, het ziekenhuis, het Weerwater, het Lumièrepark – met strand, de uitvalswegen. Het kan niet beter. Ik denk dat zelfs die leuke namen hebben geholpen: een 'Hollywoodlaan', daar wil iedereen wel wonen.

Voor Almere was deze wijk een gewaagd project. We mogen er trots op zijn dat deze stad dat heeft aangedurfd. Maar mensen moeten het wel weten. Ik vraag me af of de bewoners zich goed genoeg realiseren hoe hoogstaand de architectuur is. Hoe uniek de wijk. En hoe hoog de kwaliteit. Dat zou veel meer naar buiten mogen. Misschien moeten we dat allemaal maar eens opfrissen.

Glans Filmwijk-Noord gaat niet achteruit, dat geloof ik niet. Je moet gewoon geduld hebben. Die golfbeweging zie je vaak: een goede wijk verwerft een bepaald niveau, dan vertrekken er mensen en verandert de sfeer. Maar het niveau dat er in zat, komt terug. Het stabiliseert. Dat is de kwaliteit van zo'n wijk. Er zijn altijd wel weer mensen die de wijk optrekken. Voorwaarde is dat de bewoners goed in hun vel zitten. Want wonen zit tussen je oren. Wonen is voelen. Het gaat niet om een mooie gevel, het gaat om materiaal, om licht, om de indeling. Dát doet wat met je. Deze parel wordt op den duur steeds glanzender; dat weet ik zeker. Dat is meteen de les die we kunnen leren van de Filmwijk: zo'n plan, hoe ambitieus ook, dat moet je gewoon uitvoeren. Dat kan alleen maar een succes worden.

Ik ben apetrots; iedereen wil hier wel wonen Maar ik heb mijn portie moderne architectuur nu wel gehad

Annelot Wartna

Annelot Wartna is bijna *native* Filmwijker: toen zij vier maanden oud was, betrok zij met haar ouders een van de Herenhuizen aan de James Stewartstraat. 'Mijn ouders houden erg van architectuur. In Almere kon je betaalbaar in goede architectuur wonen, daarom zijn ze vanuit Den Haag hierheen gekomen.' Annelot zit op het Helen Parkhurst College in 5VWO, speelt viool, volleybalt en wil stedenbouwkundige worden. Vanuit haar felroze kamer overziet Annelot de daken van de wijk. Het sterkst vindt ze de groene houten huizen waar haar kamer op uitkijkt (*Studiowoningen*), omdat ze zo tijdloos zijn.

Vroeger wilde ik net zo'n huis als opa en oma: puntdak erop, kat ervoor. Maar toen ik een jaar of tien was, heb ik geleerd anders te kijken. Mijn vader heeft dat gestimuleerd. Als we rondfietsen, wijst hij me op van alles. Hij vraagt wat ik mooi vind en waarom. Sindsdien realiseer ik me dat ik in een bijzondere wijk woon.

Als er vrienden over de vloer komen, zijn ze vaak verbaasd. Is jullie woonkamer boven?! Ze vinden dat wel grappig, maar verder gaat hun interesse niet. Ook in mijn klas heeft niemand belangstelling voor architectuur of stedenbouw. Soms hoor ik een voorbijganger zeggen: wat zou ik hier graag wonen. Of je hoort: in Almere zou ik alleen maar dáár willen wonen. Dat ben ik apetrots! Het is leuk op een plek te wonen die veel in het nieuws is geweest. Je ziet nog steeds bussen in de wijk en groepjes met een gids. Ik denk dat je zo een gevoel oproept: daar willen mensen wonen.

Respect Als ik rondkijk in de rest van de stad, denk ik vaak: is dit het nou? Jongere huizen zijn soms al helemaal verouderd. De bewoners hier delen de interesse voor architectuur, dat zie je. De meeste huizen en tuinen zien er verzorgd uit. Ook per project deel je iets. Je valt allemaal voor datzelfde huis. Dat is toch een soort connectie, hoe verschillend je ook bent. Als ik soms van die tv-programma's zie over burenruzies, dan ben ik blij dat ik hier woon. Er is wel eens wat, er is bijvoorbeeld wat gedoe geweest over onze aanbouw, maar het blijft allemaal netjes. Het scheelt misschien dat hier vooral wat hoger opgeleide mensen wonen. Best eenzijdig, eigenlijk.

De onderlinge betrokkenheid van mensen verschilt per project, dat kun je zien. Sommigen knappen gezamenlijk hun gevel op en bij andere projecten gaat iedereen juist zijn eigen gang. Het lijkt me dat dat iets zegt over hoe mensen met elkaar omgaan. Als je je huis opknap, moet je wel de visie van de ontwerper respecteren, vind ik. Je hebt gekozen voor kwaliteit, er is echt nagedacht over materialen en kleuren, dan kun je niet ineens je huis helemaal geel of blauw maken.

Uitgeverij De Herenhuizen 's Middags hebben we zon in de voortuinen. Dus met mooi weer zit iedereen voor het huis; kinderen spelen op het gras aan de overkant. Dat is zo gezellig! Zelf speelde ik ook veel

buiten, lekker helpen in de tuin, huizen tellen, verhaaltjes schrijven voor *Uitgeverij De Herenhuizen*. Ook nu ik wat ouder ben, woon ik hier fijn. Alles wat ik doe is dichtbij, alleen voor sport moet ik verder weg. Ik voel me hier hartstikke veilig, ook 's avonds op de fiets. En die paar hangjongeren, ach, dat zijn nu eenmaal geen kinderen meer die tot acht uur buitenspelen.

Ik denk dat de wijk nog mooier zou zijn als er meer onderlinge samenhang was tussen de projecten. Ze staan zo op zichzelf, het lijkt een beetje knip- en plakwerk. Maar misschien is dat juist wel de charme.

Barok Inmiddels heb ik mijn portie moderne architectuur wel gehad. Ik kan oud én nieuw waarderen, maar als ik ga studeren, wil ik het liefst in een oude stad wonen. Een échte stad, niet eentje waar alles is gepland. Ik hou van de drukte van een stad. Het is ook een stijlvoorkeur: ik houd ook meer van barok en renaissance dan van bijvoorbeeld negentiende-eeuwse kunst. Mijn droom is zo'n monumentaal koopmanspand, maar ja, daar zitten meestal al notariskantoren in...

Vroeger wilde ik architect worden, maar dat is me toch te eenzijdig. Als stedenbouwkundige heb je met veel meer te maken, met sociale aspecten, met milieu enzovoorts. Je krijgt de kans om mee te bepalen hoe mensen een wijk gaan gebruiken. Dus daar ben ik grotendeels uit: ik wil stedenbouwkundige worden, studeren in Delft en wonen in Den Haag. Of mijn master halen in Amerika.

Stel dat mijn ouders het huis zouden verkopen, dan is dat wel even slikken. Het is raar om geen onderdeel meer uit te maken van de plek waar je bent opgegroeid. Ik zou ze niet tegenhouden, maar ze moeten er wel nog anderhalf jaar mee wachten tot ik op kamers woon!

De culturele kracht en pracht van de Filmwijk

Hoeveel creativiteit kan een wijk huisvesten?

Henk van den Einden

Henk van den Einden is eindredacteur van *Nieuwe Revu* en woont sinds 1992 in de *Deelwoningen* aan de Hollywoodlaan. In 2005 organiseerde hij de FilmwijkParade, een cultureel en culinair festival waarbij de huizen van ruim twintig buurtbewoners als podium of galerie gebruikt werden. 'Ik wilde al een tijd iets terugdoen voor de stad, zoals dat zo mooi heet. Bovendien was het leuk om overal weer eens binnen te kunnen kijken, net als in 1992.' Henks favoriete plek: de volle lengte van de Hollywoodlaan, die volgens hem eigenlijk Hollywood Boulevard had moeten heten.

Mijn vrouw en ik kozen heel bewust voor de Filmwijk, voor een huis in de buitenexpositie, welteverstaan. Had ons huis ergens anders in Almere gestaan, dan hadden we het niet gekocht. Wij vielen voor de vorm van de wijk, de architectuur, de ligging ten opzichte van het centrum en het Weerwater – en voor de ruimte en flexibiliteit van ons huis. Maar vooral dachten we: hier komen vast mensen te wonen die kijken zoals wij. Ze waarderen creativiteit en diversiteit, ze hebben lef en voelen zich pioniers. We kozen niet alleen voor de mooie stenen, maar ook voor de bewoners die we verwachtten aan te treffen.

Evengoed dacht ik aanvankelijk: over vijf jaar zijn we hier weer weg, verhuizen we naar het Gooi of zo. Maar inmiddels woon ik hier zestien jaar, zijn mijn drie kinderen hier geboren en geaard, en ben ik zelf aardig geworteld. Je leert mensen kennen via zwangerschapsgym, kinderopvang, school, sport, feestjes, burens noem maar op. Het gaat eigenlijk vanzelf.

Het balletje rolde steeds verder Mijn verwachtingen over toekomstige Filmwijkers klopten. Er woonden nog veel meer 'gelijkgestemden' dan ik vermoedde. Dat bleek toen ik in 2004 begon met de voorbereidingen voor de FilmwijkParade: een festival dat de culturele kracht en pracht van de bewoners van onze wijk in volle glorie laat zien, vanuit die bijzondere huizen.

Ik ging eerst eens informeren bij mensen in de buurt: is er überhaupt wel iemand geïnteresseerd in deelname aan zo'n festival? Dus, op de jaarlijkse nieuwjaarsborrel in mijn huizenblok: 'Rob, jij bent lid van een fotoclub, zou jij je werk willen exposeren?' Tegen de salsabassist: 'Sjors, zou jouw band willen optreden?' Op het schoolplein: 'André, zie jij het zitten iets te doen met de leerlingen van je gitaarschool?' Het balletje rolde steeds verder. Zo hoorde ik tijdens het ophalen van oud papier: 'Hé Henk, mijn buurman is schilder, hij wil vast meedoen.'

Ik kreeg alleen maar enorm enthousiaste reacties, terwijl ik in eerste instantie nog twijfelde: vraag ik niet te veel door van de deelnemers te eisen dat ze hun huizen openstellen voor niemand-weet-hoeveel bezoekers? Toen dat geen probleem bleek, besloot ik dat het er maar van moest komen.

Die enthousiaste reacties bleven komen, wie ik ook benaderde. De theaterschool van Quinten Faust, de bierbrouwer uit de Grace Kellystraat, de medewerkers van het gezondheidscentrum, de kinderboekenschrijfster, het tango-echtpaar, de beeldhouwster, de violist, de filmende broers, de directeur die haar school ter beschikking stelde. En daar bovenop nog een boel bewoners die gewoon wilden meehelpen omdat ze het zo'n bijzonder initiatief vonden. Hoeveel energie en creativiteit kan er wonen in 38 BouwRAI-projecten? Ik groeide en werd hoe langer hoe trotser op mijn buurt.

Beter buurtgevoel In oktober 2005 was het zover. Alle lokale en regionale media hadden me geïnterviewd en gefilmd, overal kon ik kwijt dat ik zo trots was op de Filmwijk. Het enige dat nog roet in het eten kon gooien, was het weer. Maar ook dat werkte mee. Een dikke duizend bezoekers wandelden die zondag met een routekaart door de wijk. De ene wethouder complimenteerde me op straat met mooie woorden over bevorderen van de sociale cohesie (uit het gemeentelijke subsidiepotje voor de verbetering van het buurtgevoel had ik geld gekregen), een andere wethouder deed zelf mee. De bedenkers van de BouwRAI stonden te stralen in het architectenbureau dat zijn deuren ook had geopend. De als archeologisch museum ingerichte kelder kreeg meer dan zeshonderd mensen te verwerken. Van niemand een onvertogen woord. Hoewel, een enkeling vond dat zo'n festijn beter in een grote tent in het Lumièrepark had kunnen plaatsvinden.

Aangename verbazing In één klap – weliswaar met een voorbereiding van een jaar – stond Filmwijk-Noord weer in het middelpunt van de belangstelling. Ik proefde bij de deelnemers en de bewoners dezelfde grote trots op hun wijk. Bij de journalisten die me benaderden, bespeurde ik een aangename verbazing over zoveel creatieve inhoud. En politici en sociaal-culturele ambtenaren noemden de FilmwijkParade een voorbeeld hoe wijkbewoners met elkaar in contact kunnen komen.

Nogmaals, iedereen was enthousiast en ikzelf het allermeest. Die dag zag ik bevestigd dat ik er goed aan had gedaan om te kiezen voor een bestaan in de Filmwijk. En over vijf jaar, toch nog naar het Gooi of Amsterdam? Waarom niet, ik blijf mijn hart volgen.

Wat staan hier weinig 'te koop'-borden! En zien we daar echt al het centrum liggen?

Wim van der Veldt

Wim van der Veldt is voormalig onderwijsman met een lange staat van dienst. Hij was hoofd-redacteur van de *Filmwijkkrant*. Tegenwoordig coördineert hij de activiteiten van het Gilde Almere. Deze groep ervaren 55-plussers verzorgt onder andere rondleidingen door de stad met de naam Mee in Almere. 'Wij zijn er voor groepen liefhebbers en belangstellenden. Professionals kunnen voor rondleidingen terecht bij CASLa.' Met vrouw en pleegdochter bewoont Van der Veldt een *Almeerhuis* aan de Humphrey Bogartstraat. 'We kregen echt een kick van dit huis. Wat een vorm, wat een ruimte en wat een mogelijkheden.' Ook de 'geinige vorm' van de *Suncatchers* kan hem bekoren.

Achter de geraniums verdwijnen, was geen optie. Ik was enthousiast over Almere en dan vooral over de combinatie van stad, architectuur en natuur. Destijds heb ik het katholieke geloof afgezworen, maar ik hoor wel eens dat ik praat als een pastor met een heel nieuw soort zendingsdrang.

Vier jaar geleden heb ik de coördinatie van het Gilde in Almere overgenomen. Het liep niet goed, vooral de promotie van de rondleidingen was een probleem. Media negeerden onze activiteiten; geen idee wat daar achter zit. Uiteindelijk kwam ik in contact met de VVV en met Almere City Marketing. Zo ontstond de mogelijkheid ons product beter in de markt te zetten. We hebben nu elke tweede zaterdagochtend van de maand een wandeling die start en eindigt bij de VVV. Met zo'n professioneel kader loopt het veel beter; de eerste drie maanden van 2008 hebben we zo'n driehonderd mensen rondgeleid, vooral door de Filmwijk, het nieuwe stadshart en Gewild Wonen.

Onwetendheid We krijgen allerlei groepen mensen. Een busje cliënten van een Gooise zorginstelling. Hele families van wijkbewoners die iets te vieren hebben. Een groep senioren uit Hoorn op culturele cursus. Gemeenteambtenaren van Bouw- en Woningtoezicht uit een andere gemeente. Bedrijven die zich in Almere willen vestigen en die hun personeel willen enthousiasmeren.

Wie ik ook tegenover me tref, ik kijk de mensen aan en ik vertel een verhaal. Daarvoor ben ik nog schoolmeester genoeg. Sinds kort is mijn openingszin: 'Welkom in de lelijkste stad van Nederland', onmiddellijk gevolgd door: 'Over smaak valt niet te twisten.' De rest van het verhaal ontstaat in wisselwerking met de groep, maar altijd probeer ik vanuit mijn eigen bevlogenheid de stad of de wijk te duiden. Er is zoveel onwetendheid over deze stad.

Gooise vrouwen Wat ik altijd terug hoor, is dat de wijk zo keurig en ordentelijk is. Het straatbeeld is natuurlijk heel gelijkmatig, omdat de wijk destijds als geheel is opgeleverd, inclusief het wijkgroen. Laatst had ik een groep vrouwen uit het Gooi, een soort culturele koffiekring. Hun monden vielen bijna letterlijk open. Ze konden er niet over uit dat het hier zo netjes was. De afwisseling was ook leuk, maar al die keurige straten, huizen

en tuinen! Ook waren ze stomverbaasd dat ze nauwelijks 'te koop'-borden zagen.

We beginnen altijd bij het gezondheidscentrum. Daar wijzen we eerst op de radialen die vanuit het Greta Garboplantsoen de wijk in lopen, naar de halfronde lanen. Desondanks voorzien bezoekers van buiten de plattegrond niet echt. Wel valt ze op dat de ruimte tussen de huizen goed benut is. Dan loop je achter de huizen door en ontdekken ze speelplaatsjes, groene veldjes, bankjes, doorkijkjes. Dat creatieve ruimtegebruik oogst veel bewondering.

Er zijn een paar projecten waar vrijwel iedere groep op aanslaat, zoals de schuine huizen aan de James Deanhof. Altijd die verbazing over de hellende voordeuren, die helemaal niet hellen. De golvende gevel aan de Hollywoodlaan scoort erg goed, net zoals de rij gele huizen aan de James Stewartstraat. Het pleintje met de Cees Dam-woningen. De huizenblokken aan de Hollywoodlaan, waarvan het ene een gesloten en het andere een open binnenstraat heeft. De bungalows aan de James Stewartstraat. Bij het doorkijkje richting het centrum komt altijd het moment van verbazing: ligt dáár het stadscentrum al?! Prachtig. Je woont hier vijf minuten van het station, met de hele wereld aan je voeten.

Respect Naast het besloten stratenplan, de schone buurt en de afwisselende architectuur is de grote vrijheid typisch voor deze wijk. Ik bedoel de vrijheid ten opzichte van elkaar. Er is onderling respect, mensen zijn verdraagzaam. Iedereen heeft zo zijn eigen beslommeringen, iedereen kent iedereen van gezicht. Je groet elkaar, maar je loopt niet de deur plat bij de burens voor koffie. Het wordt niet klef. Wel worden nieuwe burens onthaald met bloemen en taart. En neem zo'n FilmwijkParade, dat is toch te gek?! Zoiets kan toch alleen maar hier?!

Ook de levendigheid is belangrijk voor deze wijk. Die drommen schoolieren, mensen die de stad in gaan. Loop je op een doordeweekse dag door de Eilandenbuurt, dan kom je geen mens tegen. Het Lumièrepark is een belangrijk onderdeel van de wijk. Ik zit te wachten tot het eindelijk een soort Vondelpark wordt, maar veel mensen zijn bang voor parkeerproblemen of ander soort overlast. Ik niet. Als je in Amsterdam hebt gewerkt of gewoond, dat zit je toch nergens meer mee?

Het kon toch maar mooi weer in Almere Deze wijk maakt onderdeel uit van mijn historie

Johanna Haanstra

Johanna Haanstra was van 1986 tot 1991 gemeenteraadslid voor de Almeerse PvdA. Sinds 2002 is ze wethouder. Haanstra is eerste bewoner van een Deelwoning aan de Hollywoodlaan, 'maar het had niet veel gescheeld, of we hadden in de Muziekwijk gewoond.' Ze is gecharmeerd van de Humphrey Bogartstraat: klein en besloten, warm en kleurrijk, veel groen. Ook de James Stewartstraat spreekt haar aan: de ritmische afwisseling van hoge en lage gevels, van brede en smalle huizen.

We zaten bij de notaris, de punt van de pen stond al op de koopakte van een nieuw te bouwen huis in de Muziekwijk, toen zei mijn toenmalige echtgenoot: we doen het niet. Er was te veel onduidelijk, bijvoorbeeld over de afmetingen van de kavel, en ook de koopakte bleek uiteindelijk niet genoeg helderheid te verschaffen. Dus daar stonden we onverrichter zake weer buiten en keken elkaar aan: wat nu?!

We woonden heerlijk in Haven, vlakbij de dijk en het water, in een ontzettend groene omgeving. Maar we zochten iets ruimers. Ik fietste dagelijks vanuit Haven naar Stad langs het Weerwater, over een zandpad tussen de koolzaadvelden door. Stukjes bij beetje zag ik daar de Filmwijk ontstaan. Vanuit de gemeenteraad wist ik dat de eerste buitenexpo in de Muziekwijk een groot succes was; dat vroeg om een herhaling op grotere schaal. Voor de tweede buitenexpo was meer voorbereidingstijd, zo konden we dit keer ook zorg besteden aan de stedenbouwkundige opzet.

Toen we elkaar verschrikt aankeken, daar bij de notaris voor de deur, schoot deze wijk-in-aanbouw meteen door mijn hoofd. Ik kon me niet voorstellen dat de woningen nog niet uitverkocht waren, dus we zijn linea recta doorgeslagen naar een aantal makelaars. Nog dezelfde middag namen we drie opties en snel daarna kochten we dit huis.

Verademing Pas later realiseerde ik me hoe goed deze locatie is. Het voelde aanvankelijk niet als wonen pal naast het centrum. Het Stadhuis was net opgeleverd en werd omgeven door kale vlakten. Winkelen deed je in de passages, die lagen verder weg dan het huidige stadshart. Het centrumgevoel ontstond later. Een woonwijk als deze, met zoveel kwaliteit én zo uitzonderlijk gelegen, dat vind je nergens. Welke stad heeft nou zo'n gebied klaarliggen, op zo'n toplocatie?

De investering in kwaliteit paste in de tijdgeest. Het was een reactie op de jaren tachtig no-nonsensecultuur van Lubbers. Toen bouwden we huizen van een zuinige 4 meter 80 breed. Nu mocht het weer ruim, riant. Een verademing. In die sfeer paste de afwijkende vorm met die gekke ronde straat, die je op Google Earth zo ziet liggen. En in die sfeer paste de zorgvuldige afwerking. Neem de beukhaag, die schept eenheid in de afwisseling, ook dat is kiezen voor kwaliteit. In de wijde omgeving van Almere was beukhaag uitverkocht, begin 1992. In het oorspronkelijke

plan was een muzikent-achtig paviljoentje opgenomen in het Greta Garboplantsoen. Het is jammer dat dat is gesneuveld; de kosten van het Gezondheidscentrum waren te hoog opgelopen. Die plek is het centrum van de wijk, dat moet je eigenlijk markeren.

Kwaliteit De Filmwijk is een statement in de tijd. Hiervóór werd echt anders gebouwd. Hierna ook. Er zijn hier trends ontstaan die groot hebben doorgezet: de kleuren, de plattegronden, vides. Na jaren bouwen met zo klein mogelijke ramen zag je ineens weer veel glas. Nu vinden we dat allemaal heel gewoon, maar in 1992 moest je lef hebben, wilde je hier komen wonen. De expositie moest woningcorporaties stimuleren in het blijven zoeken naar woonvernieuwing. Dat kost energie en geld. De vraag bij nieuwe wijken is altijd: welke kwaliteit stop je daarin en levert dat wel wat op? Deze wijk toont aan dat kwaliteit zich gewoon terugbetaalt.

Voor de stad dienden de buitenexposities als imagocampagnes. Er zijn vast budgetten overschreden bij het inrichten van de openbare ruimte. Vanuit het belang voor de stad is dat te verdedigen.

Innovatiedrang Wat we als stad hebben geleerd is: het kán toch maar weer in Almere. De wijk is een expressie van innovatiedrang en lef; er staan geconcentreerde voorbeelden van nieuwe mogelijkheden. Dat is ons toch maar mooi gelukt. In dat opzicht is de wijk binnen Almere niet uniek; dat doen we vaker. De uitwerking is wel uniek.

Door mijn werk kijk ik met andere ogen naar wijken. Ik weet wat zich achter voordeuren afspeelt. Ik zou andere delen van de stad tekort doen, als ik Filmwijk-Noord uitzonderlijk zou noemen. Wat opvalt is dat er weinig problematiek is en dat er veel actieve bewoners zijn. De boel is bovendien goed onderhouden en er is weinig verloop. Een stad heeft plekken nodig waar mensen willen blijven wonen. Alles bij elkaar heeft Filmwijk-Noord absoluut een eigen karakter.

Deze wijk doorstaat de tand des tijds. In zestien jaar is het straatbeeld alleen maar mooier en levendiger geworden. De mensen hebben hun persoonlijkheid eraan toegevoegd. Omgekeerd is deze plek ook onderdeel uit gaan maken van mijn historie. Ik zie mezelf hier wel oud worden.

Ik wil de stad kunnen horen, kunnen ruiken Lamellen? Dat wordt geen samenhangende bewonersgroep!

Mirjam Hoogland

Samen met man Sjors en zoon Thom woonde Mirjam Hoogland in *Vernieuwend bouwen* aan de Orson Wellesstraat. Later verhuisden ze naar Wonen op hoger niveau aan de Hollywoodlaan. Mirjam is onderbouwleerkracht aan de nieuwe school Leren met plezier in Almere Buiten. 'Een van deze huizen stond in 1992 in *VT Wonen* en we waren er meteen helemaal weg van. Ontzettend leuk hier nu zelf te wonen.' Haar nummer twee in de wijk is het Gezondheidscentrum.

Prachtig hoor, de hoek Keizersgracht-Rozengracht in Amsterdam, maar met een peuter van tweeënhalf niet ideaal. Ik zag me niet langs de gracht rennen om hem te leren fietsen. Vrienden van ons woonden in de Muziekwijk en samen gingen we hier eens kijken, nog voor de buiten-expo. We waren snel verkocht: tussen zulke bijzondere huizen wilden we wel wonen. Het was een grote teleurstelling toen zelfs de allerkleinste koopwoning net te duur bleek. Op mijn werk dacht ik ineens: we moeten een woningbouwvereniging bellen, misschien zijn er ook huurwoningen. Nog diezelfde middag hebben we ongezien ja gezegd tegen ons eerste huisje in de Filmwijk.

Vernieuwend bouwen was een ontegenlijk leuk project. Ik denk dat we het huis hebben ingericht hoe de architect het heeft bedoeld, heel anders dan onze burens, met aan de voorkant een leeskamer. Daar stond ook de contrabas van Sjors. In het hele huis lag zonnebloemgeel marmoleum. Als de zon dan door het dakkoepeltje binnenviel, zo mooi...

Verhuis! Verhuís!! In 1997 besloten we de Filmwijk te verlaten. Thom werd groter, we hadden meer te besteden, de rentestand was gunstiger, dus we konden wooncarrière maken. We kochten een woning in de Danswijk, zo dicht mogelijk tegen de stad aan. Met die wijk had ik helemaal niets. Met het huis ook niet.

Toen ging de telefoon. De ouder van een klasgenootje van Thom belde met een vraag over onze keuken. Zij gingen verhuizen en overwogen dezelfde keuken. Mijn adem stakte in mijn keel, want ik wist waar die mensen nú woonden: in ons droomhuis, in onze droomwijk! Ze gingen daar dus weg! Onderling hebben we toen de koop geregeld. We moesten nog anderhalf jaar wachten voor hun nieuwe huis werd opgeleverd. Ik fietste twee keer per week voorbij, op weg naar het station. Dan sliste ik tussen mijn tanden door: verhuis! Verhuis! Ik kon ze wel weggijken!

Lamellen?! Dit huis voelt als de perfecte match. Het is vriendelijk, zuidelijk, dat trapje, die golvende gevel. Het is groot, ruim en licht. We zijn hier echt thuisgekomen. Wonen is meer dan vier muren en een dak. Wonen is gelukkig zijn met de mensen met wie je woont. Als je niet gelukkig bent, voegt een wijk daar niets aan toe. In de Stripheldenbuurt

zou ik echt ongelukkig worden. Bij onze eerste oriëntatietocht door Almere zijn we ook naar de Bloemenbuurt geweest. Het gebied tussen Stad en Buiten was nog leeg – daar liepen zelfs herten. Ik dacht meteen: we moeten terug, we moeten hier weg! Want stedelijk wonen is voor ons een voorwaarde.

Deze wijk voelt goed. Ik kan het centrum horen en ruiken – dat vind ik fijn. Alles ligt op loopafstand en ook het openbaar vervoer is goed bereikbaar. Waar je ook een hoek omslaat, overal zie je bijzondere architectuur.

Destijds verwachtten we hier mensen die ook houden van de stad en van architectuur; mensen met een goede smaak. Dat is niet helemaal uitgekomen. Ik kan me de schok herinneren waarmee ik de eerste lamellen in de wijk zag verschijnen. Lamellen! Dat hoort hier toch helemaal niet?! Dat wordt geen samenhangende bewonersgroep, dacht ik toen. En dat klopt: het is niet wij Filmwijkers onder elkaar. De sociale cohesie gaat niet verder dan drie huizen links en drie huizen rechts.

Skyline Ik heb een aantal jaar gewerkt bij kinderdagverblijf De Boefjes. Daar heb ik de bewoners van de wijk leren kennen als hoger opgeleid én erg kritisch. Ze hadden wel héél veel eisen over hoe je met hun kind om moest gaan. Warmte en hartelijkheid, daar ontbrak het nog wel eens aan.

Thom is 18 en 'hangt' wel eens buiten met vrienden. Dan zitten ze lekker te kletsen, bijvoorbeeld bij de school. Zelf zat ik vroeger uren met een vriendin op de vuilnisbak. Kletsen is een basisbehoefte op die leeftijd. Hij let altijd goed op dat er geen rommel achterblijft. Flesjes gaan in de prullenbak of zelfs in de glasbak en herrieschoppen is er niet bij. Toch komt er altijd wel iemand klagen. Er zijn ook keurige hangjongeren, hoor! Kijk maar eens hoeveel jongeren meedoen aan de Filmwijk Schoon-acties!

Afgelopen zondag ging ik 's ochtends vroeg hardlopen. Niemand buiten, de vogels floten erop los, het had gesneeuwd en de skyline van het centrum lag te glimmen in het ochtendlicht. Dan voel ik me de koning te rijk. Zo stedelijk wonen – en zo dichtbij zoveel moois voor het oprapen.

Dit is mijn wijk, ook al woon ik hier niet

De wijk heeft eigenlijk iedereen iets te bieden

Desirée Cleuren

Sinds 1993 is Desirée Cleuren huisarts in Gezondheidscentrum Filmwijk. Zij was de tweede arts die in dit centrum aan de slag ging. Aanvankelijk woonde ze in Utrecht, later in de Parkwijk en tegenwoordig in Tussen de Vaarten. 'Ik vestig me liever niet midden tussen mijn patiënten, maar onder andere omstandigheden had ik hier graag gewoond.' Haar favoriete project in de wijk is haar eigen werkplek.

Al die vooroordelen bij mijn oud-studiegenoten in Utrecht. Wie gaat er nou naar Almere! Maar toen ik de Filmwijk eenmaal had gezien, wist ik het zeker: hier wilde ik werken. Wat een mooie wijk. En dan dat geweldige gezondheidscentrum – die kleur! Het was leuk om later die sceptische kennissen rond te leiden: allemaal gingen ze overstag. Dit is mijn wijk, ook al woon ik hier niet. Hier spelen veel meer kinderen buiten dan waar ik woon. Blijkbaar nodigt de wijkopzet uit tot spel. Er is ook móóí groen. Neem de drie rijen bomen, pal voor het gezondheidscentrum. Als ze bloeien, heeft iedere rij een andere kleur. Spectaculair.

En dan natuurlijk de afwisseling in bouwstijlen. De Grace Kellystraat, bijvoorbeeld. In zo'n straatje staan vijf verschillende soorten woningen. Of de Ingrid Bergmanstraat, daar staan riante en kleine huizen direct naast elkaar. Die variatie zie je terug in de bewoners: er is hier ook ruimte voor ouderen en voor jongeren.

Fietsenstallinkje Dit gebouw van Aldo van Eyck is het mooiste gezondheidscentrum van de hele stad. Ik ben nog steeds trots dat ik hier werk. De architectuur is opvallend, maar ook de indeling is bijzonder. Als je ziet hoe weinig vloeroppervlak er maar is gereserveerd voor de hulpverleners; in de zorg wordt meestal veel efficiënter gebouwd.

Wel hebben we van alles moeten oplossen. Er kwam bijvoorbeeld airco, geluidsisolatie, een fietsenstalling voor het personeel, nieuw meubilair. De apotheek wacht al jaren op een verbouwing, maar daar is geen geld voor. Dat je voor iedere wijziging, hoe klein ook, het architectenbureau moet inschakelen, maakt het extra duur. Ook accordeert het bureau soms alleen oplossingen waar we niet zo gelukkig mee zijn, zoals dat kleine fietsenstallinkje.

In beweging Aanvankelijk was de wijk erg blank. Inmiddels woont er ook een aantal allochtonen, vooral in de koophuizen. Meestal zijn het Turken en Marokkanen die hun leven goed op orde hebben, zelfs al spreken ze niet altijd goed Nederlands. Ik heb echt respect voor deze mensen. Ondanks taalachterstand hebben ze een hypotheek weten te organiseren en een goed huis in zo'n mooie wijk verworven.

Dat de wijk achteruit zou gaan, dat kan ik niet beamen. Wel merk je dat de stad groter wordt. Er wordt hier zo nu en dan ingebroken en er

verschijnt wel eens graffiti op de gevel. Dat heeft volgens mij eerder te maken met de schaal van de stad.

Andere klachten De bewoners worden ouder. De hoofdmoot werd aanvankelijk gevormd door dertigers, net als ikzelf destijds. Nu hebben veel van de starters van toen grotere kinderen en hebben ze carrière gemaakt. Mensen verhuizen, soms de wijk uit, maar ik heb ook patiënten die wel drie keer binnen de Filmwijk zijn doorverhuisd. Blijkbaar willen mensen hier graag blijven. Het valt me op dat in de Hollywoodlaan veel minder wordt verhuisd dan in de rest van de wijk.

In onze praktijk zien we bepaalde gezondheidsklachten afnemen, terwijl andere juist meer voorkomen. Zo hadden we aanvankelijk veel jonge kinderen met astma-achtige klachten. Ik heb me wel eens afgevraagd of dat kwam door die splinternieuwe huizen. Intussen zijn de meeste kinderen over die astma heen gegroeid; dat zie je wel vaker. De mensen die hier kwamen wonen, waren in principe gezond, want als je ziek bent, begin je niet aan zo iets ingrijpends als een verhuizing. Nu we jaren verder zijn, zien we ernstige klachten en ingewikkelde medische problemen waar we jaren geleden vrijwel niet mee geconfronteerd werden; meer beroerten en hartinfarcten, bijvoorbeeld.

Kracht van de wijk Invallers en artsen-in-opleiding valt het op dat patiënten hier vaak opvallend goed geïnformeerd zijn. Ze dokteren mee en willen veel uitleg. Ik vind dat prettig werken. We zien in dit deel van de wijk ook nauwelijks sociale problematiek. Misschien dat het gemiddelde opleidingsniveau wat hoger ligt. Een goede opleiding is geen garantie tegen narigheid, maar armoede maakt nu eenmaal extra kwetsbaar.

Wat me ook opvalt, is de groep ouderen die hier woont – én blijft. In het begin moest ik als jonge dokter een band zien op te bouwen met pas-gepensioneerden die inmiddels tegen de tachtig lopen en hier nog steeds wonen. Het is echt opmerkelijk dat er onder ouderen zo weinig verloop is.

Misschien is die veelzijdigheid de kracht van de wijk. Voor gezinnen zijn er ruime woningen, rustige straten en speelplekken; jongeren wonen dicht bij de drukte van het centrum en voor ouderen liggen er prachtige appartementen met alle voorzieningen onder handbereik. Deze wijk heeft eigenlijk iedereen iets te bieden.

Je kunt een stad niet opbouwen uit louter parels

Op de kaart zie je de wijk onmiddellijk liggen

Frank Kramer

Frank Kramer is historicus. Hij werkt bij de gemeente Almere als senior beleidsmedewerker op de afdeling Wonen en economie van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling. Sinds 1995 is hij bij Almere betrokken. Hoewel de Filmwijk-Zuid Kramer goed bevalt, zou hij best in -Noord willen wonen. 'Het is een bijzondere wijk om doorheen te fietsen: iedere plek is anders. Je weet nooit wat je om te hoek zult zien.' Zijn favoriete plek: het project met de statige gevel en de Romeinse cijfers (*Huizen om de hoek*).

Als je je ogen over de kaart van de stad laat gaan, zie je de wijk onmiddellijk liggen. Dat stedenbouwkundige plan is zo herkenbaar en zo anders dan de rest van de stad. Die gebogen Hollywoodlaan, die spaken, je kunt er niet omheen. Wij hebben vaak hele discussies met stedenbouwkundigen. Zij vinden dat je – letterlijk – van boven af naar een wijk moet kijken. Dan herken je pas de typerende structuren. Bewoners, passanten en andere wijkprofessionals hebben niet altijd een boodschap aan die zogenaamde helikopterblik. Want wat krijg je daarvan mee als je door een straat loopt? Meestal helemaal niets. Toch: het succes van Filmwijk-Noord is een opsteker voor deze stedenbouwkundigen. Want die gebogen opzet zorgt voor verrassingen. Voor onverwachte zichtlijnen, originele doorkijkjes, rare lapjes grond. En soms die verbazing dat je heel ergens anders uitkomt dan je had verwacht – juist omdat je je er niet van bewust bent hoe de wijk is opgebouwd.

Museale staalkaart Natuurlijk is ook die staalkaart van architectuur en woningtypes typisch Filmwijk-Noord. Zoveel variatie op zo'n betrekkelijk klein oppervlak, dat is uniek. Je ziet een prachtige momentopname: dit kunnen we anno 1992. Zo kunnen we bouwen, dit kunnen we ontwikkelen als we de creativiteit de vrije loop laten. Hiertoe zijn we in staat. Het heeft iets van een museum.

Het is een wijk waarvan je denkt: dit klopt. De juiste huizen staan op de juiste plek. Zo komt het stratenplan nog beter uit de verf. Hoge herenhuisachtige gevels langs de doorgaande straten; lagere gevels in de 'spaken'. Het voelt goed, het voelt logisch. Ik denk dat het geheim van Filmwijk-Noord bestaat uit twee elementen die elkaar versterken: de afwisselende architectuur én het bijzondere stratenplan. Met dat laatste element onderscheidt de Filmwijk zich van de buitenexpo's in Muziekwijk en in de Eilandenbuurt – en van de rest van de stad. Dat alles op zo'n toplocatie: dicht bij het stadshart, aan het water en op een paar minuten van de boswachterij.

Investeren Almere is een productiefabriek. Bouwen, bouwen, bouwen moeten we. Je moest wel heel bevlogen zijn om je zoiets ingewikkelds als een buitenexpo op de hals te halen. Want dat betekende: niet focussen op productie, maar op creativiteit en kwaliteit. Ongebruikelijke bouwvoorstellen toetsen. Stapels verschillende vergunningaanvragen afhan-

delen. Uitzonderingen maken. Kleinschalige, soms eenmalig bruikbare oplossingen ontwikkelen. Bouwen, bouwen, bouwen werd investeren, investeren, investeren. Dat moet maar net de ambitie zijn van je stad.

Almere heeft met deze wijk destijds een gedurfde, arbeidsintensieve en dure keuze voor kwaliteit gemaakt. Die keuze maak je niet telkens opnieuw – dat is gekkenwerk. Je moet ook gewoon woningen produceren. Dan is het makkelijker om te zeggen: doe mij maar 500 van die woningen. Daarom is het concept van de wijk, ondanks het succes, niet integraal herhaald. Dat is te duur, te arbeidsintensief. Bovendien: wil je echt iets laten zien op een buitenexpo, dan moet je er geen evenement van maken dat maar raak terugkomt. Daarvoor gaan de ontwikkelingen in bouw en architectuur niet snel genoeg. En ieder jaar zo'n staalkaart bouwen, dat voegt niets toe aan Almere. Er ligt nu een parel; je kunt een stad niet uit louter parels opbouwen.

Routine is makkelijker dan creativiteit Je kunt natuurlijk zeggen: onderzoek wat de specifieke kracht is van de Filmwijk en herhaal alleen dat element in een nieuwe, succesvolle wijk. Toch is ook dat aanvankelijk niet gebeurd. Maar inmiddels kijken we vol verwachting naar het Home-ruskwartier. Dat wordt ons nieuwe paradepaardje. Werden projecten van de buitenexpo's ontwikkeld door collectieve, traditionele opdrachtgevers; nu krijgen ook particuliere opdrachtgevers de ruimte voor hun individuele bouwproject. Dat betekent dat bepaalde ambtelijke afdelingen opnieuw overuren zullen draaien, bijvoorbeeld voor de afhandeling van vergunningen. Opnieuw maakt de stad de keuze om te investeren in kwaliteit.

Mijn verwachtingen zijn hooggespannen, omdat net als bij de Filmwijk aan het Home-ruskwartier een samenhangend stedenbouwkundig plan ten grondslag ligt. Het zou me daarom niet verbazen als het Home-ruskwartier net zo'n succes wordt als Filmwijk-Noord. Want dat hebben we kunnen leren van de Filmwijk: zelfs als bewoners en passanten de stedenbouwkundige opzet vanaf de straat niet doorzien, is creativiteit in die opzet toch één van de sleutels tot succes. Er zijn nogal wat stedenbouwkundigen die leunen op *grids* en vaste structuren. Routine is nu eenmaal makkelijker dan creativiteit. Maar ik zou zeggen: durf te variëren. In de variatie zit het succes.

Zo gevarieerd – en toch een eenheid

Geen woningen voor Jan en alleman

Jaap Huisman

Jaap Huisman schrijft over architectuur (onder andere drie boeken over Almere) en is hoofd-redacteur van *Smaak*, het tijdschrift van de Rijksgebouwendienst. Huisman zet Filmwijk-Noord af tegen de rest van Nederland. 'De wijk hoort bij de topvijf van Nederlandse woningbouwprojecten.' *Het Halfrond* met zijn scheefstaande huizen vindt hij het meest bijzondere deel van de BouwRAI-wijk. Daar ziet hij de perfecte combinatie van individueel en gezamenlijk wonen.

Almere onderkende het succes van de architectuurexperimenten *De Realiteit* en vooral *De Fantasie* aan de Noorderplassen. De gemeente zocht naar een manier om dit soort projecten te standaardiseren en voor een groter publiek toegankelijk te maken. De lokale stedenbouwkundigen waren bovendien op zoek naar een markant visitekaartje – groter dan de eerste BouwRAI-expositie in Muziekwijk in 1990 – en naar een opvallende entree van de stad. In 1992 waren er tussen de A6 en het stadhuis nog geen huizen.

De tijdgeest was ernaar. Enneüs Heerma, staatssecretaris van het ministerie van VROM van 1986 tot 1994, verwachtte van de woningcorporaties dat ze met nieuwe woningen afstapten van sjablonen. Ze moesten gevarieerder gaan bouwen. Hij zei: maak die woningen niet voor Jan en alleman, maar bied huizen die beter aansluiten bij de verschillende woonwensen van het publiek. De architecten namen deze gedachten over. Hiermee werd een dogma doorbroken.

In de Filmwijk zien we dat terug, op een grensverleggende manier. De buitenexpositie was revolutionair voor die tijd. De bouwers kregen de boodschap dat de huizen flexibel indeelbaar moesten zijn en dat de bewoners ze gemakkelijk moesten kunnen aanpassen. Wonen en werken moest erin gecombineerd kunnen worden. Er ontstonden nieuwe woontypologieën: er werd gebroken met het verleden. Zo kwamen in de wijk bijvoorbeeld levensloopbestendige woningen die met de veranderende leefsituatie van de bewoners konden meegroeien. Een ander voorbeeld: de woonkamer werd bij een aantal projecten op de eerste verdieping geplaatst. Dat soort dingen was nog vrijwel niet aan de orde in Nederland.

Cracks en talenten De kracht van de Filmwijk zit hem in het feit dat de grootste variatie aan architectuur toch een eenheid is geworden. Hier kloppen stedenbouw én architectuur. Bij andere nieuwe steden overal ter wereld is het meestal zo dat óf de architectuur goed is óf het stedenbouwkundig plan. De kwaliteit van de deelnemende architecten speelt hierbij zeker een rol. Elke bouwer mocht zijn eigen architect kiezen. Uiteindelijk werd dat een mix van *cracks* die het sowieso konden en veelbelovende talenten die nog geen grote reputatie hadden: Cees Dam,

Aldo van Eijk en Herman Hertzberger aan de ene kant en bijvoorbeeld Mecanoo en Sjoerd Soeters aan de andere.

Almere moet trots zijn op het eindresultaat met de crème de la crème van de Nederlandse architectuur. Er komen nog steeds veel architectuurtoeristen op af, zeker met de komst van het nieuwe stadshart. De Filmwijk hoort net als de Berlage-buurt in Amsterdam-Zuid bij de topvijf van woningbouwprojecten in Nederland. De wijk heeft veel invloed gehad op de stedenbouw in Nederland, bijvoorbeeld op Kattenbroek in Amersfoort, Corpus den Hoorn in Groningen en Nieuw-Sloten in Amsterdam. In allerlei vinexwijken zie je terug wat in de Filmwijk is toegepast, bijvoorbeeld de combinatie van aandacht voor het individu en aandacht voor de gemeenschap. Dat is goed gelukt bij elk project. En dan kom ik ook bij mijn enige kritiekpunt. De wijk als geheel mist een fysiek hart, een plein om elkaar te ontmoeten, een café, een buurthuis of iets dergelijks.

Polygoon De bewoners zijn volgens mij ook erg tevreden. Hun woningen zijn groter en flexibeler dan vergelijkbare huizen in een andere wijk. En ze liggen bovendien heel strategisch ten opzichte van het stadscentrum en het Weerwater. Volgens mij trekken er dan ook weinig mensen weg uit de Filmwijk, terwijl er geen gemeente in Nederland is waarin zoveel wordt verhuisd als Almere.

Basisschool *De Polygoon* van Herman Hertzberger is exemplarisch voor hoe in de Filmwijk individu en gemeenschap evenveel aandacht krijgen. De langwerpige school heeft een centraal middengedeelte met aan de zijkanten de klaslokalen. De oppervlakten van de lokalen worden groter naarmate de kinderen ouder worden en meer ruimte nodig hebben. Het middengedeelte dient als ontmoetingsruimte voor alle leerlingen en medewerkers.

Mijn favoriete project in de BouwRAI sluit aan op deze gedachte: de vijftien in een open cirkel gebouwde scheefstaande huizen *Het Halfrond* van de architecten Van Herk en De Kleijn. Individuele vrijheid binnen een gemeenschappelijke band door de cirkelvorm. Prachtig.

De Filmwijk als Concert- gebouwbuurt

Over stedelijkheid in de luwte

Arnold Reijndorp

Arnold Reijndorp is zelfstandig onderzoeker op het gebied van stadsociologie en heeft een achtergrond als bouwkundige. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam (Han Lammers-leerstool). In die hoedanigheid houdt hij zich bezig met de sociale dynamiek in oude en nieuwe steden en stadswijken, de betekenis van de buurt en de straat en de ontwikkeling van nieuwe stedelijkheid. In Almere was Reijndorp lid van het Q-team dat de gemeente adviseerde over het nieuwe stadscentrum.

De positieve punten die de Filmwijkbewoners noemen zijn niet typisch grootsteeds, maar ik vind dat er wel een soort stedelijkheid uit naar voren komt, ook in de manier waarop ze zichzelf presenteren. Er zit natuurlijk een beetje afzetten bij tegen de massaliteit van Almere en juist het kiezen voor zo'n bijzondere wijk – zo van: hier zullen wel meer mensen zoals wij op afkomen. En die verwachting was kennelijk ook terecht, want zoals Henk van den Einden bijvoorbeeld vertelt over de Filmwijkparade, dat hij bij wijze van spreken maar iemand hoefde te raken en die bleek dan een band te hebben – er was meer dan genoeg creativiteit aanwezig om een compleet festival te organiseren. Volgens mij heeft dat te maken met een vorm van stedelijkheid die mensen ook in de oude steden zoeken. Kijk, aan de ene kant zoek je in een grote stad natuurlijk wel de levendigheid en de grote culturele instellingen, maar de stedelijkheid is daar ook 'om de hoek'. Dat is de stedelijkheid die je bijvoorbeeld vindt in de Amsterdamse Nieuwmarkt*buurt* maar niet per se op de Nieuwmarkt zélf.

In de luwte Wij sociologen noemen dat 'stedelijkheid in de luwte'. Dát is het soort stedelijkheid dat ik associeer met de Filmwijk. En dat wordt dus herkend door een bepaalde groep hogeropgeleiden, een soort culturele elite. Het probleem van de Filmwijk is alleen, dat de wijk dus niet in de luwte van de stedelijkheid ligt, of liever: lag want met verdere uitbreiding van het stadscentrum komt die stedelijkheid dichterbij. Dus je zou je de Filmwijk heel goed kunnen voorstellen als een soort Concertgebouwbuurt – alleen het Concertgebouw ontbreekt nu nog.

We zijn op het ogenblik erg op zoek naar wat nou de stedelijke identiteit van Almere zou kunnen zijn; dat zit 'm niet in dat metropoolachtige, maar misschien moet je wel denken aan een suburbane vorm van stedelijkheid, die sterk lijkt op die grootstedse 'stedelijkheid in de luwte'.

Leuk restaurant Je moet ook een beetje door dat beeld van stedelijkheid in de grote stad heenkijken, dan zie je dat daar ook heel veel wijken zijn waar bijna alleen wordt gewoond. Maar: daar is wél een bakker op de hoek en daar is een leuk restaurant, waar je niet alleen maar buurtbewoners tegenkomt, maar ook mensen die er speciaal naartoe komen omdat het zo'n leuk restaurant is. Zulke plekken, die worden in Almere node gemist. En die maken wel deel uit van het soort stedelijkheid waar je naar op zoek bent. Het gaat niet om zo'n plek waarover in het geval

van de Filmwijk gezegd wordt: we missen een pleintje, of een soort buurtcentrum waar we elkaar kunnen ontmoeten. Dat is eigenlijk niet wat ze zoeken. Je zoekt plekken die de overlap vertonen van buurt en stad. Je gaat daar niet heen om je burens te ontmoeten, dat past niet bij het stedelijke karakter van de Filmwijkbewoners. Buurthuizen zijn vaak opgezet om in achterstandswijken betrokkenheid te creëren, maar deze mensen hebben iets aan de wijk áán te bieden; op zo'n Filmwijkparade brengen ze dat bij elkaar en wisselen ze het uit. Het gaat niet zozeer om die sociale cohesie of om gemeenschapszin. Je wilt juist je eigen gang kunnen gaan. Tegelijkertijd zoek je een omgeving met gelijkgestemden. Je hoeft het niet op alle punten met elkaar eens te zijn, maar je deelt wel dezelfde omgangsvormen. Ook in het afstand houden.

Recept Je zou zeggen dat je met de Filmwijk een recept in handen hebt voor een geslaagde *new town*. Maar ligt het zo eenvoudig? Het unieke van de Filmwijk zit 'm ten dele in het expo-karakter. Het idee 'hier gebeurt iets bijzonders'. Het bieden van keuzemogelijkheden, dat hing eind jaren 80 in de lucht, toen de economie weer wat aantrok. En het was ook een poging om een nieuwe vorm van stedelijkheid te onderzoeken voor de buitenwijken. Je had natuurlijk de woonerven-stedelijkheid gehad, maar in deze 'bloemkoolwijken' – door sommigen wel 'verdwaalwijken' genoemd – werd het al snel een dorpsgevoel, kneuterigheid. En dat trok deze groep niet aan, dat was niet hun idee van 'gemeenschap'. Het moest meer in de richting van een soort stedelijke openbaarheid, die te maken heeft met afstand houden, met expressie en variatie in levensstijlen, in combinatie met een stedenbouwkundige eenheid. Dat is in de Filmwijk gerealiseerd. Er is daar kennelijk een soort evenwicht gevonden tussen de variatie in architectuur en de stedenbouwkundige samenhang.

Vraag naar diversiteit Ik denk dat met het oog op de toekomst van Almere te weinig lering wordt getrokken uit dit soort voorbeelden. Je kunt, zoals Frank Kramer aangeeft, misschien niet de hele stad uit parels laten bestaan, maar je zou in zo'n Structuurvisie 2030+ wel een soort idee verwachten van wát voor een stad Almere nou wil worden. Wat het karakter is van de stedelijkheid die je wilt realiseren. En daaraan levert de Filmwijk zeker een bijdrage, door te laten zien dat het antwoord op die vraag er wel degelijk is. Daar zou je dus op door moeten bouwen,

je afvragen wát daar precies is vormgegeven en – wat mijn vak is – hoe mensen dat zélf ervaren. Het heeft te maken met een behoefte aan keuzemogelijkheid, aan variatie. Veel dingen, zoals evenementen en uitgaansgelegenheden, zijn hier nog erg gericht op het midden. De gemeente en ondernemers herkennen de vraag naar diversiteit vaak niet. Daarom is de Filmwijk ook zo'n leuk voorbeeld, omdat je uit die verhalen opmaakt dat de bewoners daar behoefte aan hebben. Voor die behoefte zou in Almere dus meer ruimte moeten ontstaan.

Woon-stedelijkheid Je zou eens moeten nadenken hoe je die stedelijkheid, die diversiteit, in nieuwe stadsgebieden opneemt. Het is interessant om te bedenken wat er zou gebeuren als je die Filmwijk op grotere schaal zou herhalen. Niet met één winkelcentrum erin: die winkels verspreid je. Je zou ook kunnen denken aan een plaats als Laren, met het Singermuseum en al die cafés en levendigheid eromheen, dat is óók een vorm van stedelijkheid. Je moet een beetje wegmanoeuvreren van het idee dat stedelijkheid de Dam van Amsterdam is. Stedelijkheid is ook de Pijp en delen van de Dapperbuurt en Westerpark. Dat is de woonstedelijkheid die mensen zoeken.

Eigen dynamiek Als nieuwbouwwijk vind ik in dat verband Amersfoort Vathorst interessant, waar ik in de Kwaliteitscommissie zit. Je hebt daar 'De Kamers', wat ik een fantastische vorm van een buurthuis vind; dat heeft een functie als buurtcentrum maar tegelijkertijd positioneert het zich als culturele instelling van Amersfoort en omgeving. Er is een skatepark, daar komen jongetjes overal vandaan speciaal naartoe. En het restaurant van IKEA blijkt ook als een soort ontmoetingsplek te werken. Eigenlijk had je halverwege het planproces moeten zeggen: wat hebben we nu bereikt? Zo'n project krijgt een hele eigen dynamiek en je had een veel interessantere omgeving kunnen maken als je van te voren in de gaten had gehad wat zich allemaal ontwikkelde.

Vinexwijken trekken een veel gemêleerder publiek dan altijd met zo'n suburbane omgeving wordt geassocieerd, dat blijkt uit onderzoek. Mensen verhuizen erheen omdat de woningen goedkoper zijn en ze er bijvoorbeeld met kinderen een grotere woning kunnen krijgen. Maar daarmee laten ze hun stedelijke houding natuurlijk niet achter in de stad. Dát is die vraag, waarop dus nog te weinig wordt ingespeeld.

Literatuur

56

- Bedacht en gebouwd. 25 Jaar Almere Stad*, Brans Stassen/Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Gemeente Almere 2001.
- Eindrapport Motivaction: *Kijk op het leven, kijk op Almere*, Motivaction 2003.
- Grensverleggend bouwen: Filmwijk Almere*, Almere (Nationale Woningraad) 1992.
- Beijer, M., 'Afwachten wat komen gaat', in: M. Beijer, *Almere: Wijken op weg*, Almere 1996.
- Berg, J., S. Franke en A. Reijndorp (red.), *Adolescent Almere*, Rotterdam 2007.
- Brouwer, P. e.a., *De Stad wordt gemaakt*, Bussum 1997.
- Karsten, L. A. Reijndorp en J. van der Zwaard, *Stadsmensen. Levenswijze en woonvoorkeuren van een stedelijke middenklasse*, Amsterdam (Het Spinhuis) 2006.
- Reijndorp A. e.a., *Buitenwijk. Stedelijkheid op afstand*, Rotterdam (NAi Uitgevers) 1998.
- Schuyt, K. en L. Deben, *Sociale Cohesie in Almere*, Almere 2000.
- Sociale Atlas van Almere*, Almere 2007.
- Stadsdeelanalyse Almere Stad Oost*, Almere 2007.
- Wijkpeiling Filmwijk*, Almere 2006.

Fotobijschriften

- p.9 James Stewartstraat
- p.14 Orson Wellesstraat
- p.16 Ingrid Bergmanstraat
- p.17 Orson Wellesstraat
- p.18 Bette Davisstraat
- p. 20 James Stewartstraat
- p.21 Ingrid Bergmanstraat
- p.22 Hollywoodlaan
- p.24 James Stewartstraat
- p.25 James Stewartstraat
- p.26 Hollywoodlaan
- p.28 Henry Fondastraat
- p.29 James Stewartstraat
- p.30 Humphrey Bogartstraat
- p.32 James Deanhof
- p.33 Lumièrepark
- p.34 James Stewartstraat
- p.36 Humphrey Bogartstraat
- p.37 Lumièrebrug
- p.38 Lumièrestrand
- p.40 Peter Sellershof
- p.41 Grace Kellystraat
- p.42 Ingrid Bergmanstraat
- p.44 Gezondheidscentrum
- p.45 Hollywoodlaan
- p.46 Hollywoodlaan
- p.48 James Stewartstraat
- p.49 Achterzijde Orson Wellesstraat
- p.50 Cinemadreef
- p.52 Polygoonschool
- p.53 James Deanhof

Aftiteling

Interviews Brenda Scholten

Interview Arnold Reijndorp, overige teksten,

en eindredactie Marie Baarspul

Actuele foto's Filmwijk Geert van der Wijk

p.7 & p.12 Privé-diacollectie Bep Voortman, Almere

Vormgeving Typography, Interiority & Other Serious Matters, Den Haag

Druk Drukkerij De Maasstad, Rotterdam

1. Gezondheidscentrum, A. en H. van Eyck en Partners, Amsterdam
2. Vernieuwend bouwen binnen sociale budgetten, Liesbeth van der Pol en Onno van den Berg, Amsterdam
3. Wonen in een breder perspectief, A. Oosterhuis, Bureau voor architectuur en stedenbouw B.V., Hoofddorp
4. 11 Deelwoningen, Hartsuyker Architecten B.V., Amsterdam
5. 10 Eengezinswoningen, Architectenbureau Sluimer en Van Leeuwen, Utrecht
6. 20 Jongerenwoningen, Architectenbureau Sluimer en Van Leeuwen, Utrecht
7. 14 Kernwoningen, Duinker, Van der Torre, samenwerkende architecten, Amsterdam
8. Buitengewoon, Architectenbureau P. Dinant B.V., Amsterdam
9. Neodoom B, Atelier voor Architectuur en Stedenbouw, Groningen
10. 8 Patiowoningen, Duinker, Van der Torre, samenwerkende architecten, Amsterdam
11. 14 Herenhuizen, Loof en Van Stigt Architecten, Amsterdam
12. Twins Parc, Architectenbureau BNA Gjalt de Jong B.V./Inbo B.V., Drachten
13. Woningen voor 45-plussers, Architectenbureau J. van Stigt B.V., Amsterdam
14. Acht Huizen om de hoek. Bouwontwerpgroep Kokon B.V., Rotterdam
15. Het huis van morgen, Cees Dam en Partners Architecten, Amsterdam
16. 17 Eigenzinnige eengezinswoningen, Theo Bosch architect B.V., Amsterdam
17. Modern acropolisme, Sjoerd Soeters, Amsterdam
18. AlmeerHuis, Architectenbureau BNA Gjalt de Jong B.V./Inbo B.V., Drachten
19. Terra Ferma, Roelf Steenhuis Architecten, Delft